

Orvos a történelem szélviharaiban – Putnoky Gyula borsod-gömöri származású orvosprofesszor életpályája*

KOVÁCS I. GÁBOR

A physician amidst storms of history: The career of Gyula Putnoky, a university professor of Borsod-Gömör origin

The life history of Gyula Putnoky, professor of pathology and bacteriology is part of a longer research project that deals with the most influential members of the elite of knowledge in Hungary in the period between 1848 and 1944. The case of Gyula Putnoky is an example to present the North-Western Hungarian Protestant confessional-cultural block as a peculiar type of genealogical background. In the 1930s, as a young doctor, he became involved in the laboratory diagnosis of cancer. He soon became a private lecturer in the pathology of cancer at the Budapest Medical Faculty. With a state scholarship he was able to learn the most modern procedures in the best cancer research institutes in Germany, England and Belgium. In 1942 he was appointed professor at the University of Kolozsvár, then part of Hungary. At the same time, however, he became a member of an extreme right-wing organisation, the Association of Hungarian National Physicians, and was sentenced to be dismissed from this post by the Political Certifying Committee in 1945. After an appeal, he was given the opportunity to teach at the Hungarian-language medical school in Marosvásárhely (Târgu Mures), in Romania. From 1953 he worked in Hungary, but despite his extraordinary diligence he could not ever become a prominent figure in Hungarian cancer research.

*

A polgári kori magyarországi tudáselit meghatározó elemének, az egyetemi tanárságnak a származásával, életpályájával foglalkozva, a professzorokat felekezeti-művelődési alakzatok szerint csoportosítottuk. A felekezeti-művelődési alakzat fogalmánál abból indultunk ki, hogy a koraujkori konfesszionalizációk különböző felekezeti kultúrákat alakítottak ki, s a magyar történelem vallási keretezettségű évszázadaiban ezek a felekezeti kultúrák identitásképző, integráló, a mindennapokat is strukturáló tényezők voltak.¹ Egyetemi tanáraink közül először a zsidó², majd a református felekezeti-művelődési alakzatból kiemelkedő professzorokkal kezdtünk foglalkozni³. Hamar rájöttünk, hogy a református – s nyilván a többi – alakzatnak is fontos színezője lehet a regionalitás, a kisebb-nagyobb régiók eltérő miliője. A reformátusok esetében először a hosszú történelmi fejlődés eredményeként kialakult egyházkerületi rendszerből indultunk ki. A legkisebb egyházkerülettel, a tiszáninnenivel kezdtünk, amelynek törzsterülete Borsod megye egészén kívül csak Gömör-Kishont megye, valamint Abaúj-Torna, Zemplén és Ung megyék jobbára magyarok lakta déli része volt, központjában a sárospataki református kollégium szellemi kisugárzásával. A régió területéről származóként azonosított 19 professzor családfáját és életútját bemutató kötetünk így „Sárospatak erőterében” címmel jelent meg.⁴

* A közlemény készült az NKFIH K128942 sz. projektjének támogatásával.

¹ Kovács I. G. 2019

² Kovács I. G.–Kiss Zs.–Takács Á. 2012

³ Kovács I. G. 2014

⁴ Kovács I. G. 2016

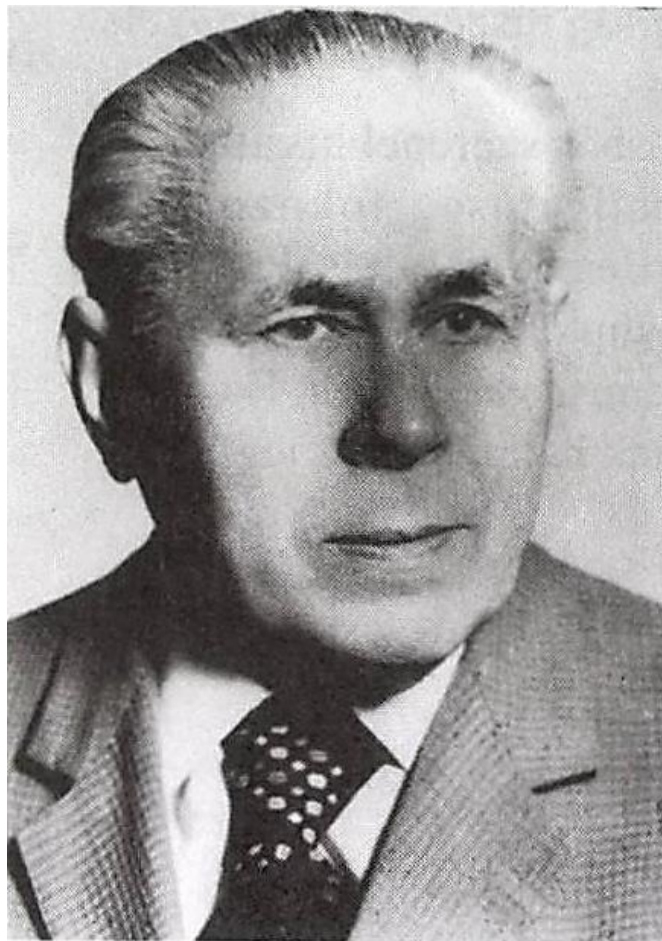
Mivel az 1901-ben Körmöcbányán, Bars megyében született Putnoky Gyula orvosprofesszor felmenőinek az anyakönyvi bejegyzéseit az akkori forráslehetőségek mellett nem tudtuk megtalálni, ezért őt a születési hely alapján besoroltuk a dunántúli egyházkerület területéről származó református egyetemi tanárok közé. Most a dunántúliak kötetének összeállításán dolgozva derült ki, hogy Putnoky Gyula ősei is Sárospatak erőterében, Borsod és Gömör megyében éltek. (A leendő professor is a miskolci ref. gimnáziumban, Patak egykori partikulájában végezte a középiskolát.) A családfa apai ága abban a tekintetben is illeszkedik a tiszáninneniekhez, hogy rendre református kisnemesek szerepelnek rajta. Sőt az ükapa sárospataki diákoskodás után ment ki tolcsvai rektoriára, s lett aztán Sajószentpéteren kántortanító. Ez után azonban nem jött a következő generációban a szokott prédikátorkodás.

A család intellektualizálódása átmenetileg megakadt, a nagyapa nemes csizmadia lett. Az apa már feljebb emelkedett ugyan, de a rozsnyói gimnázium kitűnővel való elvégzése után sem lépett diplomás pályára. A vasútnál viszont a legtöbbet érte el, amit középiskolával elérhetett, államvasúti főintéző lett. Putnoky Gyula tehetségével, szorgalmával erről a stabil kispolgári szintről emelkedett a fokozatosság jegyében a szellemi elitbe. Ebben azonban benne volt már a katolikus anyai ág megszakítatlan szolid intellektualizálódásának a felhajtó ereje is. Putnoky Gyula szívós, lankadatlan szorgalmával sem érhetette el azonban mindazt, amire rendkívüli adottságai predestináltak volna, mert ebben megakadályozták a téves lépések és a történelem kegyetlen szélfúvásai. De élete végéig alkotó, tudós ember tudott maradni.

Putnoky Gyula

orvos, patológus, bakteriológus

(Körmöcbánya, Bars vm., 1901. november 14. – Budapest, 1985. október 27.; a Rákoskeresztúri temetőben nyugszik.)

Dr. Putnoky Gyula. Fénykép, 1970 k.

Apai ág

Nemesség: Nagyapját, dédapját és ükapját a 18. század végétől többnyire nemesként jegyezték be az anyakönyvekbe. Birtok nélküli armális nemesek voltak.

Apja: Putnoky Pál (ref., Rozsnyó, Gömör m., 1874. jún. 29. –) 1884 és 1892 között a rozsnyói evang. gimnáziumban elvégezte a középiskola nyolc osztályát. Kitűnő tanuló volt, de nem tanult tovább. Államvasúti tisztviselő lett, 1897-ben lépett a MÁV szolgálatába. 1900-ban a körmöcbányai állomáson volt gyakornok. 1907-től a MÁV Miskolci Üzletvezetőségéhez tartozó losonci állomáson hivatalnok. 1911-től Tiszalúcon állomásfőnök ellenőri fokozatban (VIII/2. államvasúti fizetési osztályban). 1922-ben léptették elő, a miskolci üzletvezetőség V. számosztályán főintéző lett (VI. fiz. o. 1. fokozat – 304 pengő).

Testvérei:

1. Putnoki Júlia (evang., Rozsnyó, 1872. febr. 26. –)
2. Putnoki Sándor (ref., Rozsnyó, 1876. febr. 17. –)

Apai nagyapja: nemes **Putnoki Dániel** (ref., Tornalja, Gömör m., 1842. febr. 26.-) Csizmadia mester Rozsnyón.

Testvére: Putnoki József (ref., Sajólénártfalva, Gömör m., 1844. szept. 22. –)

Apai nagyanyja: Kerekes Júlia (evang., Csucsom, Gömör m., 1845. júl. 31. –)

Testvérei:

1. Kerekes János (evang., Csucsom, 1839. márc. 25. – meghalt kisgyerekként)
2. Kerekes András (evang., Csucsom, 1840. nov. 29. –)
3. Kerekes Borbála (evang., Csucsom, 1843. ápr. 14. –)

Apai dédapa I.: nemes **Putnoky Dániel** (ref., Sajószentpéter, Borsod m., 1814. jan. 20. –)

Testvérei:

1. Putnoki Albert (ref., Tolcsva, Zemplén m., 1799. dec. 17. –)
2. Putnoki Zsuzsanna (ref., Sajószentpéter, 1804. jún. 9. –)
3. Putnoky Dániel (ref., Sajószentpéter, 1806. szept. 2. – meghalt kisgyerekként)
4. Putnoki Mária (ref., Sajószentpéter, 1811. máj. 2. –)

Apai dédanya I.: nemes **Apostol Júlia** (ref.)

Apai dédapa II.: **Kerekes János** (evang.) Az anyakönyvekben csucsomi (Gömör m.) inquilinusként (1839), colonusként (1840), majd csizmadiaként szerepel (1843, 1845).

Apai dédanya II.: **Horváth Judit** (evang.)

Apai dédapa I. apja: nemes **Putnoki Dániel** (ref., 1778 k.–) A sárospataki ref. kollégiumban subscribált. Tanulmányait befejezve 1797. március 8-án ment ki Tolcsvára rektornak. 1804-től már Sajószentpéteren volt kántortanító.

Apai dédapa I. anyja: nemes **Szabó Sára** (ref.)

Anyai ág

Anyja: Schicktanz Anna (róm. kat., Rimaszombat, 1877. dec. 4. –)

Testvérei:

1. Schiktancz Erzsébet Jolán (róm. kat., Rimaszombat, 1876. febr. 15. – Rimaszombat, 1881. márc. 19.)
2. Schicktanz József (róm. kat., Rimaszombat, 1879. okt. 17. – Rimaszombat, 1886. jún. 25.)

Anyai nagyapja: Schicktancz Ferenc (róm. kat., Rimaszombat 1839. dec. 4. –) Telekkönyvi hivatali tisztviselő/Officialis libri fundualis Rimaszombatban. (1875-ben a rimaszombati kir. törvényszék egy 1039 forintra becsült rimaszombati kertjét és 9932 forint értékű birtokát elárvereztette egy nagyobb tartozás miatt.)

Anyai nagyanyja: Miskolczy Anna (róm. kat., Fülekpüspöki, Nógrád m., 1847. márc. 9. –) A megözvegyült Schiktancz Ferenc második felesége volt. Házasságkötés: Rimaszombat, 1875. okt. 28.

Testvérei:

1. Miskolczy Terézia (róm. kat., Gesztete, 1838. dec. 23. –)
2. Miskolczy Rozália (róm. kat., Gesztete, 1840. márc. 22. –) Férje Paulovszky Ferdinánd (róm. kat.) Rimaszombati tanító, majd 1874-től gácsfalui (Nógrád m.) tanító/Ludirector;
3. Miskolczy Mária (róm. kat., Fülekpüspöki, 1843. okt. 27. – meghalt kisgyerekként)
4. szendrői Miskolczy István (róm. kat., Fülekpüspöki, 1845. jún. 11. – Rimaszombat, 1892. szept. 2.) Cukrász mester Rimaszombatban, a Főtéren. Cukrászdája közvetlenül a vármegyeház mellett állt. A rimaszombati általános ipartestület tagja (a számvizsgáló biz. tagja), a rimaszombati polgári olvasó-kör egyesület tagja. Felesége: Müller Mária (róm. kat., 1853 – Rimaszombat, 1941. ápr. 9.)
5. Miskolczy Emánuel (róm. kat., Rimaszombat, 1849. dec. 22. – Rimaszombat, 1863. jún. 10.)
6. Miskolczy Gyula (róm. kat., Rimaszombat, 1852. jan. 8. – 1855. aug. 15.)
7. Miskolczy Mária (róm. kat., Rimaszombat, 1854. jún. 19. –)
8. Miskolczy Gyula Károly (róm. kat., Rimaszombat, 1856. dec. 30. –)

Anyai dédapja I.: Schiktancz József (róm. kat., sz. 1819 előtt –) Kereskedő Rimaszombatban.

Anyai dédanya I.: Máró Karolina (róm. kat.)

Anyai dédapja II.: nemes Miskolczy István (róm. kat., 1818 k. –) Kántor Nógrád megyében Gesztetén, Fülekpüspökiben, majd a lányok tanítója/docens puellarum és kántor Rimaszombatban. Lányai 1838-as, 1840-es gesztetei anyakönyvi bejegyzésében: nemes. Lánya 1843-as fülekpüspöki anyakönyvi bejegyzésében nemes kántor. Fia 1852-es rimaszombati anyakönyvi bejegyzésében kántor és docens. (Apósa helyére jött tanítónak és kántornak Rimaszombatba.)

Anyai dédanya II.: nemes Bódy Terézia (róm. kat., Rimaszombat, 1819. jún. 3. –)

Testvérei:

1. Bódy Anna Margit (róm. kat., Rimaszombat, 1811. júl. 13. – 1869-ben még élt) férje kb. 1832-től Girtler Antal (róm. kat. – meghalt 1869 előtt) rimaszombati kereskedő
2. Bódy Ferdinánd (róm. kat., Rimaszombat, 1821. jan. 7. –)
3. Bódy Dénes (róm. kat., Rimaszombat, 1822. szept. 20. –)
4. Bódy Emília (róm. kat., Rimaszombat, 1824. jún. 13. –) férje kb. 1843-tól Bresztovszky József (róm. kat.) rimaszombati kereskedő;
5. Bódy Pál (róm. kat., Rimaszombat, 1826. júl. 16. –) 1852-ben Gömör megyei törvényszéki írnok, 1863-tól a pesti kir. ítélőtábla írnoka, 1871 és 1879 között ugyanott segédhivatali igazgatósegéd;
6. Bódy Károly (róm. kat., Rimaszombat, 1829. jan. 14. –) Compossessor volt Guszonán [Husinán], Rimaszombat közelében. Felesége: Kovács Zsuzsanna.
7. Bódy Zsigmond (róm. kat., Rimaszombat, 1831. máj. 1. –)

Anyai dédanya II. apja: nemes Bódy Pál (róm. kat., szül. 1780 k. –) Rimaszombati tanító és kántor (-1811–1831 – ...) 1850 körül jött a helyére veje, Miskolczy István. A Bódy család 1646-ban kapott nemességet. Kurialista nemesek voltak a Rimaszombat közeli Guszona községben.

Anyai dédanya II. anyja: Molcsányi Rozália (róm. kat.)

Saját család

Testvére(i): **Putnoky Mária Erzsébet** (róm. kat., Körmöcbánya, 1900. okt. 12. –)

Feleségei: 1.) Első felesége az 1927-es házasságkötéstől az 1939. nov. 29-i válásig **Krisztinkovics Emma** (róm. kat., Bp., 1899. márc. 28. –). Kezelő volt az általános kórtani és bakteriológiai intézet adminisztrációján, majd az orvosi kar Questuráján. Anyja: Krisztinkovics Jozefa (róm. kat.) Közjegyzői okirat szerint a házasság előtt egyességet kötöttek, hogy a házasságukból származó összes gyermekük az apa vallását követve a református vallásban fog nevelődni.

2. **Zsigmondy Emma** (evang., 1912 májusa után született, valószínűleg Kassán) 1925-ben még Szegeden élt. Házasságkötésük 1939 után történt. Apja Zsigmondy Zsigmond (evang., 1875 – Bába, 1949. jún. 23.) 1925-ben Szegeden lakott, valószínűleg postatakarékpénztári főtitkár volt. Anyja: Kubik Gizella (evang., 1878 – Szeged, 1930. szept. 20.)

Gyermeke: **Putnoky Atilla** (ref., 1940 k.–)

Személyes adatok

Vallása: ref.

Középiskola: miskolci Református Főgimnázium, 1911–1919; érettségi uott. 1919

Felsőfokú tanulmányok Mo.-n: budapesti tudományegyetem, orvosi kar, 1920–1925

Külföldi tanulmányok, ösztöndíjak: berlini Collegium Hungaricum állami ösztöndíjasa a berlini egyetemen Rössler professzor kórleletani intézetében (1932-1933); állami ösztöndíjjal Angliában W. E. Gye professzor londoni Cancer Research Fund laboratóriumában 1935–1936

Oklevél: budapesti tudományegyetem orvostudományi kar, orvosi oklevél, 1925

Nyelvismeret: német, angol, román

Tudományos fokozatok: budapesti tudományegyetem, orvostudományi kar, daganatos betegségek kórtana és kórbonctana magántanára, 1933. márc. 4.; az orvostudomány kandidátusa (1952); az orvostudományok doktora (1965)

Nyilvános rendkívüli egy. tanár: kolozsvári tudományegyetem, orvosi kar, általános kórtani és bakteriológiai tanszék, 1942. szept. 9.

Nyugdíj: 1972

Tudományos, művészeti társulat, egyesület: Magyar Patológusok Társasága Rákkutató Szakosztály tagja (1933-), titkára (1933-1937); Magyar Klinikai Laboratóriumi Diagnosztikai Társaság elnöke (1962–1969)

Állami testületek, tanácsok: Országos Szakorvosképesítési Vizsgabizottság elnöke (1957–1970)

Közéleti társaság, szerep: Magyar Orvosok Nemzeti Egyesülete

Életút

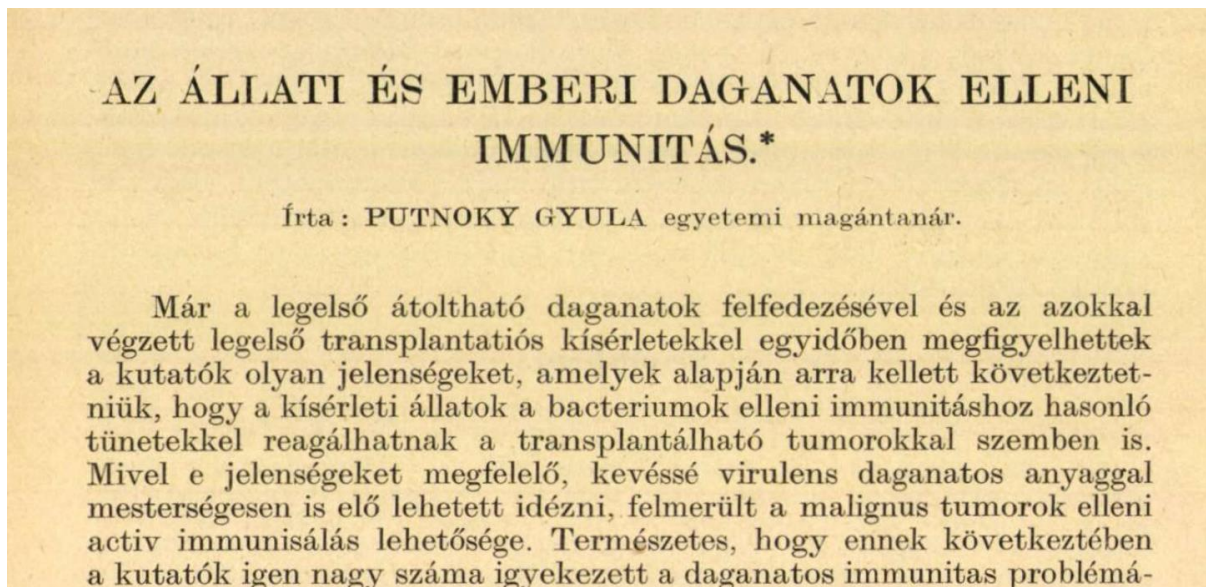
Putnoky Gyula apja középiskolát végzett vasúti tisztviselő volt, aki a ranglétrán a főintézőségig emelkedett. Apai ági felmenői borsodi és gömöri református kisnemesek, akik között voltak csizmadiák is, de dédapja például a sárospataki kollégiumban tanult, sajszentpéteri kántortanító volt. Anyai ági felmenői között római katolikus német nevű rimaszombati kishivatalnokot és kerekedőt, s nógrádi magyar nevű, nemes kántortanítót is találunk. Putnoky Gyulát 1911-ben írták be a miskolci református főgimnáziumba, ahol végig kitűnő vagy jeles bizonyítványt kapott. 1919-es érettségije után a budapesti orvoskar hallgatója lett. Már egyetemistaként gyakornok volt (1923–1925) Preisz Hugó (1860–1940) általános kórtani és bakteriológiai intézetében. (Itt szolgált adjunktusként pártfogója, Balogh Ernő (1890–1964), a későbbi professzor és nemzetközi hírű rákkutató).

1925-ben szerzett orvosi oklevelet. Először a budapesti Szent László Kórház kórbonctani osztályán és laboratóriumában lett segédorvos. De még ugyanebben az évben meghívta II. tanársegédének Balogh Ernő, akit ekkor neveztek ki a szegedi orvosi karra, a kórbonctan és kórszövettan nyilvános rendkívüli egyetemi tanárának. Amikor Balogh Ernő 1927-ben a budapesti orvoskar II. számú kórbonctani intézetének rendes tanára lett, Putnoky Gyula újra vele tartott, s Budapesten lett először fizetéstelen tanársegéd és díjas gyakornok az 1928–29-es tanévtől. Az intézetben, amelyik később bakteriológiai és kórbonctani, kísérleti rákkutató intézet lett Putnoky Gyula figyelme egyre inkább a rákkutatás felé fordult. Az 1932–33-as tanévben Berlinben a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként Robert Rössle (1876–1956) kórbonctani intézetében a rákos daganatok szerológiai diagnosztikájával foglalkozott. Eredményeiről a *Zeitschrift für Krebsforschung* című folyóiratban számolt be. Itt egy másik dolgozata is megjelent. Giesenben Georg Herzog (1884–1962) professzortól megtanulta a szövettenyésztés sajátos módszereit, amit hazatérve meghonosított.

Közben kezdeményezte a magántanári habilitációs eljárást. 1933. január 28-án megtartotta a próbaelőadást, s 1933. március 4-én a miniszter megerősítette a daganatos betegségek kórtana és kórbonctana tárgykor magántanára fokozatát a budapesti tudományegyetemen. Ralovich Béla rendkívül alapos intézménytörténeti munkája szerint a Balogh Ernő javaslatára létrehozott Kísérleti Rákkutató részleget ezután 1934-től 1942-ig Putnoky Gyula vezette. Titkára lett a Magyar Patológiai Társaság Rákkutató Szakosztályának (1937-ig). Az egyetemi intézeti munkája mellett főállásban a budapesti Uzsoki kórház kórbonctani osztálya és a klinikai laboratórium vezetője is volt 1933-tól 1942-ig. Az 1934–35-ös tanévben fél összegű belföldi kutatási ösztöndíjat kapott, s folytatva a Berlinben megkezdett munkát a rák laboratóriumi diagnosztizálhatóságának problémájával foglalkozott. Az egyetemi II. Kórbonctani és Kísérleti Rákkutató Intézet közleményeként jelent meg *Complementumkötési kísérletek rákos anyagokkal* című értekezése.

Az 1935–36-os tanévben már mint adjunktus kapott angliai ösztöndíjat. Odautazásakor a würzburgi Luitpold Krankenhaus modern kórbonctani intézetében Martin Benno Schmidt (1863–1949) professzorral konzultált csontpatológiai kérdésekről. Brüsszelben Ivonne Baelnek a Hopital Brugmannban levő rákkutató intézetét látogatta meg. Angliában a londoni Imperial Cancer Research Fund laboratóriumaiban dolgozott. Elsajátította a modern rákkutatásnak az intézetben használatos módszereit. Immunológiai kísérleteinek eredményét összefoglaló dolgozatát az intézet igazgatója, William Ewart Gye (1889–1952) angol szakfolyóiratban való közlésre elfogadta, s az az *American Journal of Cancer*ben meg is jelent. Londonban több kórház kórbonctani intézetét és múzeumát látogatta meg. Az oxfordi és a cambridge-i egyetemen is járt. Hazafelé útban a párizsi rádium- és rákkutató, valamint a bázeli és a müncheni intézeteket tekintette meg. Az elsajátított módszereknek a bevezetésével a hazai rákkutatás új eljárásokkal ismerkedhetett meg. Elsősorban daganatimmunitással foglalkozott. Patológusként több tanulmányt írt a szívizom, a méhnyálkahártya, a mellhártya és a strúmák kórszövettanáról. Ezek 1933 és 1942 között többnyire a *Magyar Patológusok Társasága nagygyűlésének munkálatai* sorozatában jelentek meg. 1937-ben Budapesten kiadta *A daganatok kór- és gyógytana* című munkáját.

A Szegeden működő Ferenc József Tudományegyetemnek alapítási helyére, Kolozsvárra való 1940-es visszatérése után, 1942. szeptember 9-én nevezték ki Putnoky Gyulát a kolozsvári orvoskar általános kórtani és patológiai intézete nyilvános rendkívüli tanárává. (Mivel az 1940 októberében a tanszékre kinevezett erdélyi születésű Vásárhelyi János [1901–1941] váratlanul elhunyt.) Ugyanakkor lett az Általános Kórtani és Bakteriológiai Intézet és Pasteur kórház vezetője is. Az egyetemi tanári esküt szeptember 15-én tette le Kolozsváron az egyetemi kistanács előtt. A rövid kolozsvári időszak alatt az oktatás mellett folytatta tudományos munkáját is. Többek között az influenzavírussal kapcsolatos munkája jelent meg ekkor (*Értesítő az Erdélyi Múzeum Egyesület Orvostudományi Szakosztálya munkájáról*, 1943).

Putnoky Gyula cikke az Orvosképzés c. folyóirat 1938/6. számában (830. oldal)

1944 szeptemberében az egyetem tanácsa úgy döntött, hogy a kitelepítési kormányintézkedés ellenére helyben marad, s megkezdi az új tanévet. Ekkorra azonban a front közeledésének hírére már a tanárok és a diákok 80 százaléka elhagyta Kolozsvárt. Köztük Putnoky Gyula is feleségével és kiskorú gyermekével Budapestre utazott. Később katonai behívót kapott, s a Németországba kitelepülő egyetemekkel tartva Halléba távozott. Részt vett az odamenekült diákok számára megszervezett orvos-egyetemi képzésben, s vizsgáztatott is. Ezek lettek a vád legfontosabb érvei, amikor a kolozsvári egyetem, az újvidéki és a kassai kereskedelmi főiskolák tanárait és egyéb alkalmazottait igazoló bizottság 1945. november 23-án megtartott nyilvános tárgyalásán Putnoky Gyula igazolásával foglalkoztak. A vád tárgya volt még a Magyar Orvosok Szabad Szakszervezetének átírata alapján, hogy bár rövid ideig, de 1936-ban vagy 1937-ben tagja volt a Hungarista Pártnak. Felrótták azt is, hogy tagja volt a Magyar Orvosok Nemzeti Egyesületének, amelyet az 559/1945. számú miniszterelnöki rendelet fasiszta egyesületnek minősített. Főleg politikai tájékozatlanságra vonatkozó védekezését nem fogadták el. Súlyosbító körülménynek tekintették egyrészt, hogy nem volt hajlandó megmondani, közvetlenül kik szervezték be, másrészt azt, hogy családjával együtt hagyta el az országot s a kitelepített egyetemen, Halléban továbbra is oktatott és szigorlatoztatott. Állásától megfosztották, s csak a családtagjait megillető nyugdíjigényt hagyták meg. (Egyébként mentorát, Balogh Ernőt is állásvesztésre ítélte az igazolóbizottság.)

Putnoky Gyula 12 darab melléklet csatolásával a döntést megfellebbezte, s így ügyét 1946. február 6-án áttették a Népbíróságra. A Népbíróság döntése lehetővé tette Putnoky professzor munkájának folytatását a Romániához került Erdély magyar nyelvű felsőoktatásában. Ugyanis a Kolozsváron maradt magyar nyelvű egyetem 1945. június 1-én jogilag megszűnt, de ugyanekkor rendelkeztek magyar előadásnyelvű kolozsvári állami egyetem létrehozásáról. Lehetővé tették magyar állampolgárságú tanárok alkalmazását is szerződéses formában. Az új, magyar nyelvű Bólyai Tudományegyetem, amelynek orvosi karát Marosvásárhelyre helyezték 1946 februárjában nyitotta meg kapuit. A Groza miniszterelnök hozzájárulásával ekkor szerződötetett magyar állampolgárságú 30 tanáron felül 1947-ben még néhány újat engedélyeztek.

Így érkezett 1947 tavaszán Putnoky Gyula Marosvásárhelyre (Târgu Mureș). Május 2-án tartotta meg székfoglaló előadását a bakteriológiai tanszéken, *Az általános kórtan utolsó évtizedbeli fejlődésének néhány állomása* címmel. Ez egyszersmind a tudományos kutatómunka programját is jelentette. 1948-ban az orvosi kart leválasztották a Bólyai Egyetemről, s ekkortól mint önálló intézmény Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Intézetként (MOGYI) működött. Putnoky 1953 nyaráig dolgozott itt rendkívüli nagy aktivitással. A gyakori átszervezések miatt nehéz követni, hogy mikor s pontosan milyen elnevezésű tanszékeket és intézeteket vezetett. Ő szervezte meg és vezette a marosvásárhelyi ápoló- és védőnőképzést.

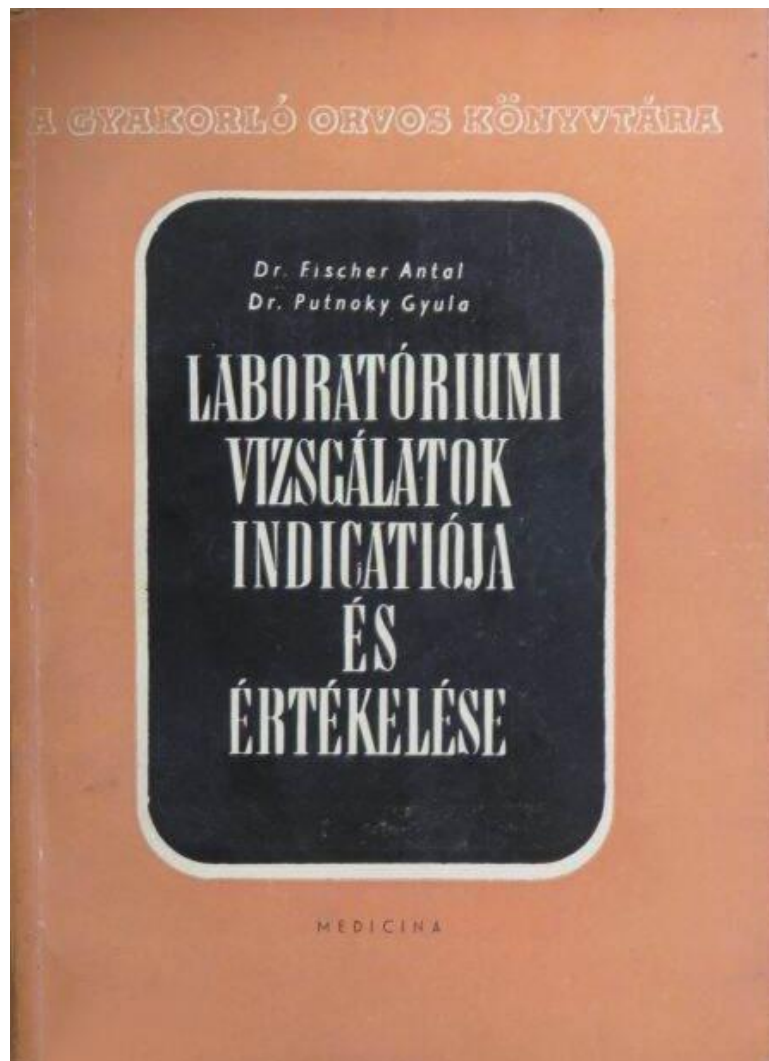

Dr. Putnoky Gyula (első sor közepén) a marosvásárhelyi Védőnőképző tanfolyam végzős növendékeivel, 1950.
Fénykép másolata

1948-tól vezette a Mikrobiológiai, Vírustani és Parazitológiai Tanszéket, amelyet közben átneveztek Mikrobiológia Tanszéknek. De szó van arról, hogy ő szervezte meg 1948-tól Románia első Járványtani tanszékét (1948-49), s 1952-től 1953-ig vezette a Kórbontani tanszéket/intézetet, s 1947-48-ban a Közegészségtani Intézetet. Bizonyos, hogy 1949 januárjától ő szervezte meg az önálló Közegészségügyi Intézetet, amely az orvosi karral csak az elhelyezés és a szakemberek révén volt kapcsolatban. Az intézet hatásköre kiterjedt a négy székely megyére, majd 1952-től a Magyar Autonóm Tartományra. Az intézet feladata volt a közegészségügyi-járványügyi vizsgálatok mikrobiológiai igényeinek kielégítése. Ennek érdekében diagnosztikai kutatásokat is folytattak. Erőfeszítéseket tettek Székelyföldön a hastífusz, vérhas, torokgyík és a bélférgesség leküzdésére. Közegészségügyi és járványügyi ivóvíz vizsgálatokat folytattak, tanulmányozták a karcinogén anyagok hatását. Az oktatás támogatása céljából több tankönyvet és jegyzetet is írt, amelyek Marosvásárhelyen jelentek meg: *Általános és részletes bakteriológia és vírustan*, 1948; *Parazitológia*, 1948; *Bakteriológia gyakorlati jegyzet*, 1951; *Mikrobiológiai jegyzet*, 1951. Társszerzőkkel együtt írt *Részletes bakteriológia*, *Immunitástan* és *Orvosi mycologia* címmel is jegyzeteket. Ezek a tankönyvek és jegyzetek átdolgozva, kibővítve több mint egy évtizedig szolgálták a marosvásárhelyi orvosegyetemi oktatást.

1953-ban váratlanul, egy vezetőségi gyűlésen Andrásovszky Tibor (1914–1978), a MOGYI rektora megköszönte marosvásárhelyi tevékenységét és jó munkát kívánt neki a Magyar Népköztársaságban. Valószínűsíthető, hogy a kezdeményezés Magyarországról jött. Ugyanis Putnoky Gyula hazatérve a Szabolcs utcai Állami Kórház Központi Laboratóriumába került. A kórháznak ekkor lett az igazgatója Doleschall Frigyes (1897-1964), aki azt megelőzően egészségügyi miniszterhelyettes volt, s igazgatóként azon dolgozott, hogy a kórház az orvosi továbbképzés bázisintézménye legyen. 1956. január 1-től létre is hozták az Orvostovábbképző Intézetet, amelyben Putnoky már a Központi laboratórium vezetője lett. 1961-ben, amikor Doleschall már egészségügyi miniszter volt, miniszteri rendelettel 21 tanszék felállításáról, s felsőoktatási nomenklatúra szerinti álláshelyek létesítéséről intézkedett. Putnoky így 1962-től az Orvosi Laboratóriumi Vizsgálatok Tanszéken tanszékvezető egyetemi tanár lett, s egyben a Klinikai és Kísérleti Orvosi Laboratóriumi Intézet vezetője 1972-es nyugdíjazásáig. Életének ebben a szakaszában a száj, az orr, a garat és a légutak mikrobiológiájával és fertőzéseivel foglalkozott, valamint tumorpatológiai kérdésekkel. De társszerzőkkel olyan aktuális kérdésekről is jelent meg publikációja mint Az ásványvizek baktériumflórája és baktericid hatása, valamint a higiénikus palackozás normáinak kidolgozása. 1972-es nyugdíjazása után 1985-ben hunyt el. Több mint 130 dolgozata jelent meg hazai és külföldi szaklapokban.

*DR. FISCHER Antal–DR. PUTNOKY Gyula:
Laboratóriumi vizsgálatok
indicatiója és értékelése
(Budapest: Medicina Könyvkiadó,
1961)
c. könyvének címlapja*

FORRÁSOK

Anyakönyvi adatok: FamilySearch = A „The Church of Jesus Christ of Latter-day Saints” nemzetközi családtörténeti nonprofit szervezetének internetes genealógiai adatbázisa (www.familysearch.org)

Gyászjelentések: OSZK Gyászjelentés-gyűjteménye
<https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/663648>

BIBLIOGRÁFIA

KOVÁCS I. G. (szerk.) 2014

KOVÁCS I. Gábor (szerk.): *Hit – tudomány – közélet. A Debreceni Tudományegyetem Református Hittudományi Kara (1914-1950) professzorainak életrajzi adattára és életútleírása. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944. II.* Budapest: ELTE Eötvös kiadó, 2014

KOVÁCS I. G. 2016

KOVÁCS I. Gábor: *Sárospatak erőterében. A tiszáninneni származású egyetemi tanárok életrajzi életrajzi adattára és életútleírása. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848-1944. III.* Budapest: ELTE Eötvös kiadó, 2016

KOVÁCS I. G. 2019

KOVÁCS I. Gábor: Felekezeti-művelődési alakzatok és a magyarországi polgári korszak (1848-1944) tudáselitje. *Magyar Tudomány* 180. (2019)/6. 804-812.

KOVÁCS I. G.–KISS Zs.–TAKÁCS Á. 2012

KOVÁCS I. Gábor–KISS Zsuzsanna–TAKÁCS Árpád: *Diszkrimináció – emancipáció – asszimiláció – diszkrimináció. Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848-1944. I. Zsidó és zsidó származású egyetemi tanárok.* Budapest: ELTE Eötvös kiadó, 2012

A külföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak az 1934-35. tanévben. Összeállította az Országos Ösztöndíjtanács. Budapest: Kir. M. Egyetemi nyomda, 1936

A külföldi magyar intézetek működése és a magas műveltség célját szolgáló ösztöndíjak az 1935-36. tanévben. Összeállította az Országos Ösztöndíjtanács. Budapest: M. Kir. Egyetemi nyomda, 1937

BAJTAI Attila: Dr. Putnoky Gyula. *Morphologiai és Igazságügyi Orvosi Szemle* 26. (1986) 26.

BARABÁS Béla–JOÓ Rudolf (szerk.): *A Kolozsvári Magyar Egyetem 1945-ben. (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai).* Budapest: Magyarságkutató Intézet, 1990

BARABÁS Béla–PÉTER Mihály–PÉTER H. Mária (szerk.): *A marosvásárhelyi magyar nyelvű orvos- és gyógyszerészképzés 50 éve. Adatok, emlékezések.* Budapest: Teleki László Alapítvány, é.n.[1995]

RALOVICH Béla: *Adatok a mikrobiológiával kapcsolatos ismeretek oktatás- és kutatástörténetéhez I–III.* Budapest: Létra Alapítvány, 2018

SZÖLLŐSI Árpád: *A Marosvásárhelyi Orvosi és Gyógyszerészeti Egyetem 1945-1995.* Marosvásárhely: Mentor kiadó, 1995

TODEA, Ana–FÜLÖP Mária–AVRAM, Monica: *Oameni de știință mureșeni II.* Târgu-Mureș, 2004

UGRAI János (szerk.): *Sárospataki tógátusok 1783-1876. A Sárospataki Református Kollégiumba beiratkozó és onnan távozó tógátusdiákok névsorai.* Sárospatak: Hernád kiadó, 2023